

KANUNÎ SULTAN SÜLEYMAN DEVRİNİN TABLOSU

Bu yazımızda, “Kanunî Çağı” denen ve Türklerin 2.200 yıllık tarihleri boyunca erişebildikleri en büyük bahtiyarlık devrinin kısa bir tablosunu çizmek istiyoruz. 46 yıl tamamen rakipsiz olarak Türkiye tahtında kalmak ve Yavuz gibi bir babadan kudretine son olmayan bir devleti teslim almak şanslarına sahip olan Kanunî Sultan Süleyman'ın tarih sahnesinden çekildiği 1566 yılında, Osmanlı Türk imparatorluğu gelişmesini tamamlamış değildi. Daha çeyrek yüzyıl yükselmekte devam edecek, ondan sonra, uzun bir duraklama devresine girecektir. Ancak bu duraklama devresinin tohumlarını, henüz filizlenmemiş de olsa, Kanunî devrinde, Türkiye devletinin bütün tarih içinde her bakımdan akıl almaz bir büyüklüğe eriştiği çağda aramak ve bulmak mümkündür. Bu yarım asrın birkaç sivri noktasını belirtmek, bu iddiamızın gerçekliğini ortaya koyabilir.

Devlet idaresine ilk defa kadın nüfuzu Hürrem Haseki - Sultan'la girmiş ve son derecede zararlı olmuştur. Veliht - Şehzade Mustafa'nın idamı yalnız büyük bir haksızlık değil, aynı zamanda devletin, geleceği için uğursuz bir hadisedir. Ona yakın değerdeki Şehzade Mehmed ve Şehzade Bâyezid de öldüğü için “Cihan Tahtı” denen Türkiye imparatorluğu, Kanunî'nin oğullarından en az değerlisi olan II. Selim'e kaldı. II. Selimin birçok meziyetleri olmasına rağmen, kendinden önce sürekli şekilde 10 çok büyük hükümdara sahip olan Osmanoğulları tahtı, onunla ilk defa olarak orta derecede bir şahsiyet görmüştür. Orta derecede bir şahsiyet ise, Cihan Devleti olan bir imparatorluk için, yetersiz bir şahsiyet demektir. II. Selim'e kadar birbiri ardı sıra gelen 10 büyük padişahın dehâlarıdır ki, Türkiye'yi cihan devleti yapmış ve Türk milletinin, tarihindeki en yüksek zirveye erişmesini sağlamıştır, II. Selim'i artık ilk 10 Osmanlı hükümdarı çapında bir padişah görmek, arada bir rastlayan piyango olmuştur. Şüphesiz bu durum Türkiye'nin gerilemesinin başlıca, hattâ birinci sebebi değildir. Birçok sebeplerden biridir. Ancak Veliht - Şehzade Mustafa gibi 40 yaşına yaklaşmış ve bütün davranışlarıyla müstesna bir şahsiyet olduğunu göstermiş bir prensi taht ve taçtan mahrum etmek, devlet ve Osmanoğulları için çok uğursuz olmuştur. Kanunî'nin karısı ve kızının da tesiriyle damadı Rüstem Paşa gibi halk tarafından sevilmeyen bir şahsı ısrarla iktidara getirmesi de zararlı bir davranış olmuştur. Üstelik Rüstem Paşa, ne büyük bir devlet adamıydı, ne de büyük bir asker. Rüstem'i tekrar iktidara getirebilmek için Dâmâd Kara Ahmed Paşa gibi pek değerli bir sadrâzamı idam ettirmek de, büyük bir haksızlıktı.

Aslında Piri Paşa'yı da İbrahim Paşa'yı sadrazam yapabilmek için iktidardan uzaklaştırmak doğru bir hareket değildi. Piri Paşa ölünceye kadar iktidarda kalsa ve İbrahim Paşa, bu müddet içinde vezir olarak onun yanında yetişse ve tecrübe görse, iyi sonuçlar alınabilirdi.

Rüşvet almak ve mal toplamak hırsı, insanlıkla başlar ve gene insanlıkla bitecektir. Ancak bu ahlâk zaafının devletın bünyesine zarar verecek dereceye çıkaran, Rüstem Paşa'dır. Gerçi sonraki yüzyıllarda bazı devlet adamları bu bahiste Rüstem Paşa'ya rahmet okutmuşlardır. Ancak yolu, Rüstem açmıştır.

Kanuni'nin deniz siyaseti, övülmeye değer. Dehâsını gösterdiği başlıca alanlardan biri de bu konudur. Barbaros'a verdiği mevki ve onu en yakın müşaviri derecesine yükseltmesi unutulamaz. Ancak Barbaros'un ölümüyle Dâmâd Piyale Paşa'nın Türk deniz kuvvetlerinin başına geçmesi arasındaki 8 yıl içinde kapdân-ı deryalığın Sokollu Mehmed ve Sinan Paşalar gibi iki generale yerilmesi, doğru değildi. Bu yıllarda, Turgut, Sâlih, Barbaroszâde Hasan Paşalar gibi çok büyük denizciler hayâttaydı. Keza Piri Reis gibi Türklüğün yüz aklarından pek büyük bir bilgin amiralin 80 yaşlarında ve önemli hiç bir suça dayanılmayarak idam edilmesi, bu çağın, acele verilmiş zararlı kararlar arasındadır.

Bütün bu mütalâalardan sonra, Kanunî'nin hemen her alanda pek kabiliyetli adamları bulup çıkarmasını, kullanmasını ve yükseltmesini bildiğini, hemen ilâve etmek lâzımdır. Kanuni'nin bu alandaki görüş enginliği, onun yetiştirdiği devlet adamlarının, yüzyılın sonuna kadar iktidarda kalmasını ve imparatorluğu daha çeyrek asır ilerletmelerini sağlamıştır.

Kanuni'nin, Şarlken tehlikesini kelimenin bütün mânâsıyla görmesi, yeni çıkan Protestan mezhebini koruyarak Katolik âleminin parçalanmasına ve Almanya ile İspanya'nın ayrılmasına sebep olması, Türkiye'nin dış siyaset bakımından geleceğini temin, etmiştir. Keza Kanuni'nin Ebusssuud gibi pek muktedir yardımcı ve müşavirleriyle birlikte giriştiği, kanunlaştırma hareketi, Türkiye'yi daha uzun müddet iç huzur içinde yaşatmıştır. Nitekim Türk milleti, büyük hakanına ancak "Kanunî" unvanını layık görmüş, Avrupalılar gibi "Muhteşem" ve "Büyük" diye anmaya lüzum görmemiştir. Kanunî Sultan Süleyman'ın İslâm hukuku ile "örfi-sultanî hukuk" denen Türk millî hukukunu zamanının ihtiyaçlarını en iyi karşılayacak şekilde bağdaştırabilmesi, İndonezya ile Atlas Okyanusu, Moskova ile Orta Afrika arasında uzanan muazzam imparatorluğun her ülkesi için en uygun kanunlar vaz'etmesi, ölçülemeyecek derecede büyük başarılarıdır.

Mohaç'ta gösterdiği örnek imha muharebesi ve diğer zaferleri Kanuni'yi bütün tarihin en namlı askerleri arasına koyduğu gibi, devlet adamı ve diplomat olarak, belki komutanlığından da üstün bir varlık göstermiştir. Nihayet hukuk ve edebiyat, gibi alanlarda büyük bir bilgin olduğunu da unutmamak lâzımdır. Kanuni'nin şüphesiz doğuş eseri olan dehâsı bir yana, çalışkanlık, enerji, takip fikri, metod, intikal sür'ati gibi vasıfları, onun başarılarının gerçek sebepleridir.

Kanunî devrinde Türkiye öyle bir güç derecesine erişti ki, dünyanın geri kalan bütün devletlerinin güçlerinin toplamı, Osmanlı imparatorluğununkinden aşağıda kalıyordu. Yukarıda andığımız hataların yarım yüzyıllık oldukça uzun bir zamanda ve Türk Cihan Devleti'nin şuurları gibi pek azametli bir mekân içinde işlendikleri hatırlanacak olursa, bu devir, 'ideal çağ' olarak kabul edilebilir. Çünkü nice devlet adamı çıkmıştır ki birkaç yıl içinde, ve pek dar sınırlar çerçevesinde, mantığın kabul edemeyeceği derecede akılsız davranmışlardır.

Kaynak: Yılmaz Öztuna, Türk Tarihinden Yapraklar, MEB, İstanbul, 1989. S. 83-87